

**І. В. Насталовська АНАЛІЗ ЧАСТОТНОСТІ СЛІВ У КОРПУСІ
АДАПТОВАНИХ ТЕКСТІВ**

Стаття присвячено розгляду адаптованих англомовних художніх текстів із застосуванням методів корпусної лінгвістики, а саме методу частотного аналізу лексичних одиниць в адаптованих текстах. Стаття містить короткий огляд основних корпусів текстів англійської мови, частотних списків та словників лексичного мінімуму. Метою аналізу є дослідження повторюваності слів високої частотності в адаптованих версіях на основі частотних списків та словників лексичного мінімуму, укладених для англійської мови.

Ключові слова: *адаптація тексту, частотні списки, корпус текстів, частотна лексика.*

The present article examines adapted (simplified, graded) texts based on English fiction with the help of methods of corpus linguistics, namely frequency analysis of lexical units in adapted texts. The article contains a brief overview of main English corpora, frequency lists and learner's dictionaries. The aim of analysis is to define coverage for high frequency words in graded readers on the basis of frequency lists and learner's dictionaries issued for the English language.

Key words: *text adaptation (simplification), frequency lists, text corpus, high frequency words.*

Зацікавленість у вивченні іноземних мов у контексті сучасної комунікації в глобалізованому суспільстві потребує ретельного перегляду як технологій та методів вивчення цих іноземних мов, так і дбайливого аналізу тих матеріалів, що використовуються в процесі навчання. В умовах обмеженого часу та необхідності оволодіння мовою заради професійного росту часто виникає потреба обирати лише одну навичку, і зазвичай ними стають говоріння або читання. В процесі навчання читання у пригоді стають спеціально розроблені для цього адаптовані книжки, тобто книжки, отримані в результаті такої трансформації вихідного оригінального тексту, що призводить до його змістового спрощення та скорочення, а також лексичного відтворення із залученням мовного матеріалу, що є більш знайомим і доступним для потенційного читача. Про використання таких видань з позицій методики викладання іноземних мов написано багато, але зараз є потреба в лінгвістичному аналізі адаптованих текстів на базі їх великих масивів, тобто корпусів.

Становлення корпусної лінгвістики як науки, що укладає та вивчає електронні корпуси — комп'ютерні колекції текстів, спеціально підібрані за певними принципами, підготовлені та розмічені для нау-

кових досліджень таким чином, що в них за допомогою спеціальних програм можна шукати необхідні фрагменти тексту за заданим параметром — докорінно змінило можливості лінгвістичної обробки текстів. Застосування корпусних методів дозволяє аналізувати величезні масиви текстів різного типу без обмежень в матеріалі чи швидкості пошуку інформації в ньому. Недоступна раніше можливість масової, у тому числі статистичної, обробки текстів дозволила виявити в структурі та в розвитку мови закономірності, які інакше було б неможливо побачити чи пояснити [2].

Відповідно до мети, з якою створюють корпус та його структури, розрізняють загальні корпуси, які містять тексти, що не належать до певного жанру, теми чи реєстру, спеціальні корпуси, побудовані за певним параметром, та паралельні, тобто складені на основі двох або більше мов. Іноді корпусом (або корпусом першого порядку) називають будь-яку колекцію текстів, що поєднуються однією спільною ознакою (наприклад, мовою чи жанром).

Втім, ідея використання колекцій текстів в лінгвістичних студіях не є новою. Вже у середні віки вчені почали укладати алфавітні списки всіх слів певного тексту разом з їх контекстом та надавали змоги проаналізувати різні значення слів; сьогодні такі списки називають конкордансами. На їх основі або окремо від них вчені рахували частотність слів у тексті або текстах та укладали списки частотності. Особливого розвитку процес укладання списків чи словників частотності набув у ХХ столітті. Перші великі корпуси та частотні словники були укладені англійською мовою [7].

Історично зацікавленість у списках частотності головним чином йшла саме від навчальної сфери, де їх використовували скоріше для викладання англійської мови та для адаптування текстів художньої літератури, аніж для словників [3: 120]. Вже на початку ХХ століття створюється ціла низка учбових словників-мінімумів англійської мови, для яких основним принципом відбору слів була частотність. Ф. Торндайк у своєму словнику *Teacher's Word Book* навів 10 тисяч найбільш уживаних слів англійської мови, виокремлених ним на базі аналізу різних текстів, які разом містили 4 млн. слововживань. Результатом співпраці Торндайка та інших дослідників стали декілька видань [13; 14; 15], що мали за мету допомогти вчителям та авторам підручників добирати необхідний мовний матеріал для студентів. Торндайк укладав ці списки для дітей-носіїв англійської мови, але зазначав, що вони можуть застосовуватися також і для дорослих, що вивчають англійську як іноземну [15: x–xii].

Переконали шкалу частотності на початку було можливо укласти лише у межах першої тисячі слів, адже в межах другої тисячі коефіцієнт

повторюваності вже не є великим такою мірою, аби бути аргументом щодо дійсно широкої вживаності того чи іншого слова. Через бажання уникнути такої статистичної похибки з'явилась ціла низка словників лексичного мінімуму, де відбір слів залежав не лише від об'єктивних статистичних даних, але також від суб'єктивного педагогічного досвіду укладачів. У 1934–1935 роках фонд Карнегі організував міжнародну конференцію лінгвістів, яка мала звірити всі 12 списків частотності слів та навчальних списків, що існували на той час, аби випрацювати один. У 1936 році було видано попередній звіт роботи конференції *Interim Report on Vocabulary Selection*, в якому були представлені 2060 слів [5].

Учень Ф.Л.Торндайка Майкл Уест застосував метод частотного аналізу для обробки корпусу письмових текстів різних жанрів, що нараховував 5 000 000 слововжитків, та на його базі склав список 2000 найголовніших слів англійської мови. Його особливістю було те, що словник надавав частотність використання не лише слів, а й окремих значень багатозначних слів за станом на 1944 рік у дослідженні Торндайка та Лоджа [15]. Це був перший список, розроблений спеціально для потреб тих, хто вивчав англійську мову як іноземну. Наміром дослідника було зібрати в цьому списку такі слова, що допоможуть читати та розуміти будь-який надрукований нетехнічний текст. У 1953 році він з'явився у видавництві Longman як словник Майкла Веста *A General Service List of English Words* [16]. Цей словник містив приблизно 2000 найуживаніших кореневих слів (*headwords*) або родин (*families*), до яких додавались також похідні слова та 425 науково-технічних термінів (докладніше про GSL див. у [11] та [4]). Не зважаючи на те, що цей список існує вже достатньо довгий час, ті 2000 лексичних одиниць, що він вміщує, і досі вважаються найважливішими для студентів та використовуються укладачами навчальних текстів та програм [11: 22].

Майже з кожним новим словником лексичного мінімуму на базі списків частотності автори намагалися розробити теоретичну базу для адаптування або спрощення художніх літературних текстів з метою пристосування їх до мовної компетенції тих, хто ще не опанував, а лише вивчає мови. Список, укладений М. Вестом у 1953, і досі вважається найдоцільнішим списком слів високої частотності, що мають бути використані для укладення таких текстів.

В нашому дослідженні ми також користуємось цим списком для аналізу частотності слів в адаптованих версіях для того, щоб дослідити, як прагматична спрямованість таких текстів впливає на їхній лексичний склад, з метою виявлення закономірностей дистрибуції лексичних одиниць по таких текстах та відповідності цих закономірностей потребам тих, хто вивчає іноземну мову. Отже, **об'єктом** дослідження даної

статті є навчальні словники лексичного мінімуму, складені на основі списків частотності, а предметом є аналіз впливу, що вони мають на процес укладання та розуміння навчальних адаптованих текстів. Метою статті є з'ясування того, чи є повторюваність слів високої частотності в адаптованих версіях достатньою для вільного розуміння цих текстів тими, хто вивчає мову.

Матеріалом дослідження обрано 10 пар (кластерів) адаптованих версій прозових творів жанру роману, повісті, казки, що складають корпус першого порядку. Всередині кластерів версії розрізняємо відповідно до місця публікації: перші версії було видано на теренах колишнього СРСР, другі — у Великій Британії. Умовне позначення кластерів наведено у переліку матеріалу дослідження.

Дослідження виконане за допомогою спеціальної комп'ютерної програми Vocab Profiler [6], створеної на основі списку М. Веста (див. вище). Дана комп'ютерна програма дозволяє обробляти будь-які текстові файли за певними параметрами, що в неї закладені, укласти конкорданси та розраховувати частотність слів. За останнім параметром в нашому дослідженні ми отримуємо три списки слів, що містять 1) першу тисячу слів (родин) з переліку, складеному М. Вестом, 2) другу тисячу цього ж списку, 3) 570 наукових слів (*Academic Word List*), дещо змінених відносно термінів М. Веста. Відповідно, програма порівнює закладений в неї текстовий файл з цими списками та в процесі лексичного аналізу розкладає всі слова цього тексту по чотирьох категоріях: слова першої тисячі, слова другої тисячі, наукові слова та слова, що не увійшли до жодного з цих списків. Таким чином програма перетворює тексти на списки слів за частотністю та водночас обчислює частотність самих цих слів в межах списків. Вона також дозволяє класифікувати слова зі списків за двома параметрами: власне слова, або слововживання в тексті та родини, або кореневі слова у розумінні М. Веста. У нашій вибірці маємо 20 адаптованих версій, розкладених на 4 частотні списки слів (відповідно чотири категорії) кожна. Результати нашого дослідження, втім, значно відрізняються від даних авторів програми, адже ми аналізуємо не звичайні тексти, створені носіями мови, а навчальні адаптовані тексти, що характеризуються певною прагматичною спрямованістю, що впливає на їх лексичний склад.

По-перше, в адаптованих версіях спостерігаємо більшу кількість слів першої тисячі: 72-73% лише в чотирьох виданнях та від 81% до 89% в решті 16 текстів, цей показник розраховується як відношення кількості слововжитків першої тисячі до загальної кількості слововживань у тексті (див. табл. 1).

Слова першої та другої тисячі в адаптованих виданнях

	Слова першої тисячі			Слова другої тисячі			Рівень
	Родини	Слововж.	%	Родини	Слововж.	%	
Олівер В I	406	21629	72,76	191	946	3,18	5
Олівер В II	302	9183	72,56	92	380	3	3
Перевал В I	397	26032	73,18	210	892	2,51	6
Перевал В II	542	18526	85,54	211	294	5,14	5
Ребека В I	782	35810	87,23	532	2413	5,88	7
Ребека В II	643	28571	87,09	315	1747	5,33	6
Том В I	834	30068	83,12	671	3133	8,66	6
Том В II	658	24030	89,31	141	1204	4,48	3
Доріан В I	733	24232	85,2	431	1697	5,97	5
Доріан В II	495	9132	87,74	135	541	5,20	3
Міста В I	825	25708	82,24	518	1889	6,04	6
Міста В II	591	15913	85,97	186	767	5,11	4
Зов В I	733	14450	81,02	401	1267	7,10	7
Зов В II	499	9300	84,43	163	740	6,72	3
Джекіл В I	767	20964	81,66	521	1675	6,53	6
Джекіл В II	267	4360	73,80	72	151	2,56	2
Франк В I	720	16426	86,08	380	1186	6,21	5
Франк В II	454	60,85	89,37	120	361	5,30	3
Аліса В I	568	16331	86,74	274	1142	6,07	5
Аліса В II	370	5601	86,88	106	466	7,23	2

Отже, адаптовані версії складаються саме зі слів першої групи, тобто з тих, що належать до першої тисячі найуживаніших слів англійської мови, які перш за все мають бути відомі потенційним читачам. Крім того, частотні слова в будь-якому випадку складають основу письмових та усних текстів (див. типове співвідношення вище).

Кількість родин слів першої тисячі варіюється від 267 (*Джекіл ВІІ*) до 834 (*Том ВІ*), в більшості випадків це залежить від рівня мовної компетенції, до якого адаптовано текст. Загалом маємо шість рівнів складності адаптованих текстів: від А1 до С2 (за сучасними європейськими стандартами Common European Framework). Отже, що вищим є рівень

адаптації, то більшим є і кількість родин, використана в ньому (див. табл. 1). Це стає тим більше зрозумілим, якщо взяти до уваги, що тексти, адаптовані до другого (початковий) та третього (елементарний) рівнів за стандартом мають містити 600 та 1100 слів відповідно.

Кількість родин слів другої тисячі є меншою, але в деяких текстах все одно значною: від 92 (*Олівер ВІІ*) до 671 (*Том ВІ*). Вона, перш за все, також безпосередньо залежить від рівня мовної компетенції, до якого адаптовано текст. Складніші тексти вищого рівня стандартно розраховані на більшу кількість слів взагалі, а отже містять більше слів і цієї категорії. Втім, слова другої тисячі рідко повторюються в текстах, внаслідок чого їхня відносна репрезентованість низька: від 2,5% (*Перевал ВІ*) до 8,66% (*Том ВІ*), але кількість слововживань слів другої тисячі списку частотності залежить, скоріше, від тематики тексту, ніж від рівня адаптації. Так, наприклад, друга адаптована версія роману «Пригоди Аліси в країні див» другого рівня складності, де наявна специфічна лексика в описах ігор, процесу судочинства чи назв учбових дисциплін, про які згадує Аліса, розповідаючи про своє навчання, містить 7,23% слів другої тисячі, а перша версія роману «Грозовий перевал» шостого рівня складності, в якій йдеться про повсякденне життя, містить 2,51%. Крім цього, той факт, що слова другої тисячі є менш частотними в мовленні, відбивається також в адаптованих текстах, де вони також є менш частотними.

Тематика адаптованих текстів впливає ще й на кількість наукових слів, вони дуже рідко зустрічаються в аналізованих текстах, які жодним чином не є науковими чи академічними. Найбільшу кількість наукових слів зафіксовано в *Міста ВІ* та *Джекіл ВІ*, в обох текстах цей факт пояснюється тематикою: описами процедур судочинства та лабораторних експериментів відповідно. Загалом, ці слова практично не вживаються в перших адаптованих версіях: від 12 лексичних одиниць (*Аліса ВІ*) до 149 (*Міста ВІ*) родин, які вжиті від 20 до 318 разів відповідно. В других адаптованих текстах зустрічаються лише поодинокі лексеми такої стилістичної маркованості: від 1 (*Аліса ВІІ*) до 11 (*Ребека ВІІ*) родин, від 6 до 49 слововживань відповідно.

Таблиця 2

Наукові слова та слова, що не увійшли до списків, в адаптованих виданнях

Кластер	Наукові слова			Слова поза списком %
	Родини	Слововживання	%	
Олівер В І	14	40	0,13	23,93
Олівер В ІІ	2	14	0,11	24,33
Перевал В І	14	44	0,12	24,19

Кластер	Наукові слова			Слова поза списком %
	Родини	Слововживання	%	
Перевал В ІІ	4	7	0,03	9,29
Ребека В І	73	184	0,45	6,44
Ребека В ІІ	11	49	0,15	7,43
Том В І	68	202	0,56	7,66
Том В ІІ	5	11	0,04	6,17
Доріан В І	76	169	0,59	8,24
Доріан В ІІ	3	8	0,08	6,98
Міста В І	149	318	1,02	10,70
Міста В ІІ	6	16	0,11	8,81
Зов В І	128	256	1,44	10,44
Зов В ІІ	4	16	0,15	8,70
Джекіл В І	148	310	1,21	10,60
Джекіл В ІІ	7	17	0,29	23,35
Франк В І	59	173	0,91	6,80
Франк В ІІ	2	8	0,12	5,21
Аліса В І	12	20	0,11	7,08
Аліса В ІІ	1	6	0,09	5,80

Наукова лексика є ознакою певного функціонального типу тексту — наукового тексту, а проаналізовані тексти є адаптаціями художніх творів. Отже, вони і в повній, неадаптованій версії не містять великої кількості наукових термінів, а що стосується їх адаптованих варіантів, то в них немає представників невеликого переліку наукових слів, що був викремлений на додаток до класичного списку М. Веста. В обох типах версій відносна кількість слововживань цієї групи дуже низька: від 0,12% до 1,44% у перших версіях та від 0,03% до 0,29% в других адаптованих версіях (див. табл. 2). Ці слова є не дуже поширеними, але заскладними для розуміння особливо на початковому рівні, отже їх практично повністю вилучено з навчальних адаптованих текстів. Отже, наукові слова є рідкісними та нетиповими для адаптованих версій, їхнє використання в такій літературі має спорадичний характер та залежить, насамперед, від основної тематики тексту (пор. процедури судочинства в адаптованих версіях романів «Олівер Твіст» та «Ребека», устрій судна в адаптаціях роману «Ребека», та лабораторні тести в адаптованих версіях роману «Доктор Джекіл та Містер Хайд», що більшою чи меншою мірою відображені в адаптованих текстах).

Якщо говорити про останню групу слів — тих, які не увійшли до жодного з цих списків, — то їхня кількість напряму залежить від того, який загальний обсяг слововживань припадає на слова з першої групи найуживанішої тисячі, тобто чим більше в адаптованій версії найчастотніших слів (як першої так і другої тисячі), тим менше в ній лексем, що не входять до жодного зі списків. В чотирьох текстах (*Олівер VI, Олівер VII, Перевал VI та Джекіл VII*) — слова першої тисячі загалом сягають лише 72–74% порівняно із 81–89% в інших текстах, а кількість слів другої тисячі дорівнює 2,5–3% порівняно із 5–8,66%. Натомість кількість слів поза списками в них коливається в межах 24%, що значно більше у порівнянні з рештою версій, де обсяг таких слів становить 5–10% (див. табл. 2). Пояснити цей факт можна, з одного боку, тим, що того потребує висвітлення теми твору, а з іншого — індивідуальним підходом адаптувачів до опрацювання різних творів, що відхиляється від загальноприйнятого стандартного підходу. Тим чи іншим чином наявність в тексті слів цієї групи, тобто таких, що не увійшли до жодного зі списків, автоматично означає, що вони виявляються маловідомими для читача.

Таким чином, слова другої, третьої та четвертої категорій (тобто слова другої тисячі, наукові слова та слова, поза всіма списками) представлені в адаптованих текстах відносно рівномірно та у відносно невеликій кількості, а отже спричиняють мало перешкод для розуміння. Велика кількість слів, що потенційно невідомі для читачів, а саме слів третьої та четвертої категорії, які не входять до списку двох тисяч найуживаніших лексичних одиниць англійської мови, може значно ускладнити розуміння тексту. Більшість дослідників навчальних текстів вважають, що 95% слів у тексті мають бути знайомими читачеві для того, щоб він міг відносно вільно читати і розуміти цей текст та здогадатися про значення незнайомого слова за контекстом [10: 34; 8: 318; 9: 129]. Втім, вони залишаються в адаптованих версіях тоді, коли вони важливі для розповіді, а також тоді, коли перефразування таких слів зробить текст заплутаним [12: 377]. Для того, щоб полегшити завдання для читачів, більшість з цих слів або ж висловів з ними тим чи іншим чином пояснюються в адаптованих версіях, а сам адаптований текст починає функціонувати у межах мегатексту, який складається з основного тексту або власне повідомлення, та допоміжного тексту, що створює найкращі умови для його сприйняття та розуміння [1: 172–3].

Перспективним є застосування результатів для дослідження ролі визначених частотних лексем в когнітивних процесах з метою вивчення того, які іще фактори, крім частотності, мають впливати на лексичний склад адаптованих текстів.

1. Колегаева И. М. Текст в системе научной и художественной коммуникации: Дис...докт. филол. наук. — Одесса, 1992.
2. Подлеская В. И. Современные компьютерные методы в изучении и преподавании лингвистических дисциплин: корпусная лингвистика // <http://www.rshu.ru/article.html?id=398>
3. Терехова М. Ю. Лингвостилистический статус учебных видов вторичного текста: Дис... канд. филол. наук. — М., 1988.
4. Carter R., McCarthy M. Vocabulary and Language Teaching. — London: Longman, 1988.
5. Faucette L. Essential differences between the vocabulary of the Interim Report on Vocabulary Selection and vocabularies prepared for the simplification of English // Oversea Education. Vol. 7: 4, 1936. — P. 179–182.
6. <http://www.lexutor.ca/research/>
7. <http://www.ach.org/abstracts/1998/abs37.htm>
8. Laufer, B. What percentage of text-lexis is essential for comprehension? // Lauren C., Nordman M. Special Language: From Humans Thinking to Thinking Machines. Multilingual Matters. Clevedon, 1989. — P. 316–323.
9. Laufer, B. How much lexis is necessary for reading comprehension? // Arnaud P.J., Bejoint H. Vocabulary and applied linguistics. — London: Macmillan, 1992. — P. 126–132.
10. Liu Na, Nation P. Factors affecting guessing vocabulary in context. — Regional Language Center Journal 16: 1, 1985. — P. 33–42.
11. Nation P. Teaching and Learning Vocabulary. — NY: Newbury House, 1990. — P. 21–24.
12. Nation P., Wang K. Graded readers and vocabulary. // Reading in a Foreign Language 12: 2, 1999. — P. 355–380.
13. Thorndike, E. L. The Teacher's Word Book. NY: Teachers College, Columbia University, 1927.
14. Thorndike, E. L. The Teacher's Word Book of 20,000 Words. NY: Teachers College, Columbia University, 1932.
15. Thorndike E. L., Lorge I. The Teachers Word Book of 30,000 Words. — NY: Columbia University, 1944.
16. West. M. A general service list of English words. London: Longman Group, 1953.

Матеріал дослідження та умовні позначки:

1. Кластер **Перевал**: В I — «Wuthering Heights» retold by J. Bingham, M.: Астрель, 2004.-158 с. / В II — «Wuthering Heights» /Retold by F.H. Cornish, — Heinemann, 1992.- 96 с.
2. Кластер **Аліса**: В I — Alice's Adventures in Wonderland. Through the Looking Glass /Адаптация Вороновой Е.Г. — М.: Айрис-пресс, 2003. — 288 с. /В II — Alice's Adventures in Wonderland retold by J.Bassett, — Oxford University Press, 1994. — 56 p.
3. Кластер **Міста**: В II — Повесть о двух городах / Пересказ Л. Диккенс-Хоксли, — М.: АСТ Астрель, 2003. — 158с. / В II — A Tale of Two Cities / Retold by R. Mowat, — Oxford University Press, 2003. — 88 p.
4. Кластер **Олівер**: В I — «Oliver Twist» / Adapted by R. Storer, — Moscow: Foreign Languages Publishing House, 1983. — 117с. / В II — «Oliver Twist» / Retold by M. Tarnar, — Heinemann ELT, 1993. — 64 с.

5. **Кластер Ребека:** В I — «Rebecca» adapted by N. Krolik, — М.: Айрис Пресс, 2004. — 229 с. / В II — «Rebecca» / Retold by M. Tarner, — Heinemann, 1992. — 144 с.
6. **Кластер Зов:** В I — Зов предков, Мн.: Харвест, 2004. — 96 с. / В II — The Call of the Wild / Retold by N. Bullard, — Oxford University Press, 1995. — 72 p.
7. **Кластер Франк:** В I — Франкенштейн / Адаптация Б. Снайдер, М.: Астрель АСТ, 2006. — 192 с. / В II — Frankenstein / Retold by M. Tarner, — McMillan, — 2005. — 68 p.
8. **Кластер Джекил:** В I — Доктор Джекил и Мистер Хайд / Пересказ Д. Гранта, — М.: Астрель, 2003. — 144 с. / В II — Dr Jekyll and Mr Hyde / Retold by E Gray, — Express Publishing, 2001. — 56 с.
9. **Кластер Том:** В I — «The Adventures of Tom Sawyer» simplified by W.J. Hoggett, — Longman, 1973. — 130 p. / В II — «The Adventures of Tom Sawyer» adapted by E. Chamberlain, — Washington DC, 1988. — 106 p.
10. **Кластер Доріан:** В I — «The Picture of Dorian Gray» adapted by O. Terentyeva, М.: Astrel, 2006. — 176 с. / В II — «The Picture of Dorian Gray» retold by J. Neville, — Oxford University Press. — 72 p.